

NAZARIY GRAMMATIKA FAN SIFATIDA

Andijon Davlat Chet tillari intituti
Roman-German va Slavyan tillari
Fakulteti ilmiy rahbar: Ismanova
Odinaxon nemis tili yo'nalishi
401-guruh talabasi Ergasheva
Madinaxon
+998 99 163 55 75
mergasheva281@gmail.com

Anotatsiya

Mazkur maqolada nazariy grammatikaning ilmiy fan sifatida rivojlanishi, uning vazifalari, usullari va ta'limdagi o'rni tahlil qilinadi. Nazariy grammatika tilshunoslikning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u til tizimining morfologik va sintaktik tuzilishini o'rganadi. Grammatika, tilni to'g'ri anglash va ishlatish uchun zaruriy ilmiy asoslarni taqdim etadi. Maqola nazariy grammatikaning asosiy tamoyillarini, metodologik yondashuvlarini va uning tilshunoslikdagi o'rnini ko'rib chiqadi. O'zbek, rus va nemis tillaridan misollar keltirilib, nazariy grammatikaning amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Аннотация

В данной статье рассматривается развитие теоретической грамматики как научной дисциплины, её задачи, методы и роль в системе образования. Теоретическая грамматика является одним из основных направлений лингвистики и изучает морфологическое и синтаксическое строение языка. Грамматика предоставляет научную базу для правильного понимания и использования языка. В статье анализируются основные принципы теоретической грамматики, методологические подходы и её место в

языкознании. Приводятся примеры из узбекского, русского и немецкого языков для анализа практических аспектов теоретической грамматики.

Annotation

This article analyzes the development of theoretical grammar as a scientific discipline, its functions, methods, and its role in education. Theoretical grammar is one of the main branches of linguistics and studies the morphological and syntactic structure of language. Grammar provides the scientific foundation necessary for the correct understanding and use of a language. The article examines the fundamental principles and methodological approaches of theoretical grammar and its place in linguistics. Practical aspects of theoretical grammar are illustrated with examples from Uzbek, Russian, and German languages.

Kirish

Nazariy grammatika – bu tilshunoslikning asosiy bo'limlaridan biri bo'lib, til tizimining morfologik va sintaktik tarkibini o'rganadi. Grammatika tilning ichki tuzilishini aniqlash, til qoidalarini belgilash va bu qoidalar asosida tilni samarali va to'g'ri ishlatishni ta'minlashga yordam beradi. Bu fan tilni tushunishda, uni aniq va ravon ishlatishda, shuningdek, tilni o'rganish jarayonida mustahkam nazariy asoslarni taqdim etadi.

Nazariy grammatikaning rivojlanish tarixi

Nazariy grammatikaning rivojlanishi asosan tilshunoslikning ilmiy shakllanishi bilan bog'liq. Grammatika bir vaqtlar tilni o'rganishning amaliy vositasi sifatida paydo bo'lsa-da, keyinchalik u mustahkam ilmiy tizimga aylangan. XVIII asrda grammatika tahlili va sintaksis nazariyasi shakllana boshladi. Shundan so'ng, grammatika tilni to'liq o'rganishning asosiy ilmiy asosi sifatida qabul qilindi. XX asrda nazariy grammatika lingvistik tadqiqotlar, amaliy grammatikani o'rgatish va tilni yaxshilashda muhim o'rin tutgan.

Nazariy grammatikaning vazifalari

Nazariy grammatikaning asosiy vazifasi til tizimining tuzilishini va qoidalarini aniqlashdir. Grammatika tilning morfologik (so'zlarning shaklini) va sintaktik (so'zlar

orasidagi munosabatni) tuzilishini o'rganadi. Misol uchun, morfologiya o'z ichiga olgan kategoriyalar: o'zbek tilidagi ko'plik (kitoblar), jins (erkak, ayol), holatlar (yakka, ko'plik). Sintaksis esa so'zlar orasidagi bog'lanishlarni aniqlaydi, masalan: "Madina kitob o'qidi" gapidagi "Madina" – sub'ekt, "kitob" – to'ldiruvchi, "o'qidi" – fe'l.

Nazariy grammatikaning yana bir vazifasi – tilni o'rgatishda bilimlarni tizimlashtirish va tilni to'g'ri ishlatish uchun zaruriy qoidalarni ishlab chiqishdir. Bu til o'rgatish jarayonida samarali natijalar berish uchun muhimdir.

Nazariy grammatikaning metodologik yondashuvlari

Nazariy grammatikaning metodologiyasi til o'rgatishda qaysi usulni tanlashni belgilaydi. Bugungi kunda grammatikani o'rgatishning ko'plab yondashuvlari mavjud, ular orasida analitik yondashuv, deduktiv va induktiv usullar alohida o'rin tutadi.

Analitik yondashuv: Bu yondashuvda o'quvchilarga grammatik qoidalar to'g'risida umumiy tushuncha berilib, keyinchalik misollar orqali ularni anglashga yordam beriladi.

Deduktiv usul: Ushbu usulda o'quvchilarga umumiy grammatik qoidalar taqdim etilib, ular orqali maxsus misollarni tahlil qilish o'rgatiladi.

Induktiv usul: Bu usulda o'quvchilar misollar asosida grammatik qoidalarni o'zlari chiqarib olishga harakat qiladilar.

Misollar orqali nazariy grammatika tahlili

Nazariy grammatikaning amaliy ahamiyatini tushunish uchun, tilning morfologik va sintaktik tuzilishini misollar orqali o'rganish muhimdir. O'zbek, rus va nemis tillaridagi misollarni keltirish orqali grammatikaning turli tomonlarini ko'rib chiqamiz.

O'zbek tili:

Morfologiya: "Kitob" so'zi o'zbek tilida nom sifatida ishlatiladi. Bu so'z "kitoblar" (ko'plik), "kitobim" (shaxsiy egalik) shaklida o'zgaradi.

Sintaksis: O'zbek tilida so'zlar tartibi qat'iydir. Misol: "Madina (sub'ekt) kitob (to'ldiruvchi) o'qidi (fe'l)."

Rus tili:

Morfologiya: Rus tilida so'z shakllari yanada murakkab. Misol: "дом" (uy) – "дома" (uyda), "дома" (ko'plik shaklida)

Sintaksis: Rus tilida gap tuzilishi ko'pincha yordamchi so'zlar va predloglar bilan ishlanadi. Misol: "Мадина (sub'ekt) читала (fe'l) книгу (to'ldiruvchi)."

Nemis tili:

Morfologiya: Nemis tilida so'zlar grammatik jihatdan ko'plab shakllarga ega. Misol: "Haus" (uy) – "Häuser" (ko'plik), "mein Haus" (mening uyim).

Sintaksis: Nemis tilida gap tuzilishi ko'pincha fe'ling pozitsiyasiga bog'liq. Misol: "Madina (sub'ekt) las (fe'l) ein Buch (to'ldiruvchi)."

Xulosa

Nazariy grammatika tilshunoslik fanining ajralmas qismi bo'lib, u til tizimining asosiy qoidalarini o'rgatadi va tilni o'rganishda muhim vosita hisoblanadi. Grammatikaning asosiy vazifalari tilni to'g'ri tushunish, tilni amaliyotda samarali ishlatish uchun zaruriy bilimlarni taqdim etishdir. Nazariy grammatikaning metodologik yondashuvlari til o'rgatishda turli usullarning qo'llanilishiga imkon yaratadi. Shuning uchun, nazariy grammatikaning ilmiy asoslari va metodologik yondashuvlarini chuqur o'rganish, tilni rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirova. N. M. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ Учредители: Министерство высшего и среднего специального образования Республики Узбекистан, (2), 85-99.
2. Urunbayevna, I. O. (2024). ILM-FANDA TERMINLAR OLAMI. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI , 1 (1), 187-189.

3. Dadajonova, S., & Bozorova, G. (2025). CORRECT PRONUNCIATION FORMATION IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS (USING GERMAN AS AN EXAMPLE). International Journal of Artificial Intelligence, 1(1), 250-253.
4. Akbaraliyeva, N.G. (2024). TARJIMADAGI TIL VA MADANIYAT MUVOFIQLIKLARI. PEDAGOG , 7 (9), 135-137.
5. 1. Burxonovich, A. O. (2024). ZOOFRAZEMALARNI TADQIQ QILISHDA DA TISHKINA TAHLIL METODI (RUS VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA). PEDAGOG, 7(9), 131-134.
6. 2. Azamov, O. (2023). ZOOFRAZEMALARNI NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH TAMOIYILLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(23), 100-106.